

OLIVIER TRUC
**POSLEDNÍ
LAPONEC**

OLIVIER TRUC

**POSLEDNÍ
LAPONEC**

panteon

Z francouzského originálu
Le dernier Lapon
Éditions Métailié, Paris 2012

Copyright © Olivier Truc 2012

Published by arrangement with Hedlund Literary Agency, Sweden

Copyright © 2014 by Panteon

Cover © 2014 by Emil Křížka

Translation © Zuzana Dlabalová 2014

Panteon, Staroměstské náměstí 89, 293 01 Mladá Boleslav
www.knihypanteon.cz | www.facebook.com/knihypanteon

Přeložila: Zuzana Dlabalová

Návrh obálky: Emil Křížka

Sazba: DTP Panteon

Tisk a vazba: CPI Moravia Books, Pohořelice

Printed in the Czech Republic.

ISBN 978-80-87697-24-5

Laponsko

Rok 1693, střední Laponsko

Aslak klopýtl. Známká únavy. Normálně ho nohy vždycky vedly najisto. Svůj ranec ale stařec nepustil. Překulil se s ním. Pád změkčil vřesový porost. Vyskočil z něj lumík. Aslak se zvedl. Rychlým ohlédnutím změřil vzdálenost svých pronásledovatelů. Štěkot se přibližoval. Moc času mu nezbyvalo. Znovu se dal do tichého běhu. Zbrázděná tvář a vysedlé lícni kosti mu dodávaly mystické vzezření. Oči horečnatě svítily. Nohy samy opět nacházely cestu. Odpoutal se od těla. Usmíval se, dýchal rychleji, až se mu točila hlava, postupoval s lehkostí, oči na stopkách, pevný krok. Věděl, že už neupadne. Stejně tak věděl, že tuto vlahou noc nepřezijí. Už mu byli na stopě příliš dlouho. Muselo to skončit. Vnímal každý detail z toho, co ho obklopovalo, zvlněnou rovinu, seskupení kamenů, elegantní břeh jezera ve tvaru medvědí hlavy, holé oblé kopce v dálce, na nichž jeho zraky rozeznávaly podřimující soby. Zazurčela bystřina. Zastavil se těžce popadaje dech. Tady. Obezřetně si místo prohlížel. Plynoucí bystřinu vlévající se do jezera, sobí stopy na kopci, které mířily k východu, kde záře vycházejícího slunce ohlašovala začátek jeho posledního dne. Zůstával ve střehu, ranec pevně v rukou. V jednom ohybu jezera vyčníval

ostrůvek. Došel k němu a nožem nařezal větve z trpasličí břízy. Ostrůvek byl porostlý vřesem a křovisky. Štěkot sílil. Zul se, přeložil větve přes vodu, aby v bahně nezůstaly stopy. Přebrodil ke skále, vyskočil, nadzvedl vřes a ranec zasunul do spod. Stejnou cestou se vrátil zpět a dal se znovu do běhu. Už se nebál. Psi stále drželi stopu. Byli čím dál blíž. Netrvalo dlouho a za vrcholkem kopce se objevili muži. Aslak se naposledy ohlédl na jezero, bystrinu, pláň, ostrůvek. Oranžovoslézové odlesky slunce žilkovaly mraky. Běžel, a přesto cítil, že už ho kroky nenesou. Zakrátko ho psi, dogy, dostihli a s vrčením obklíčili, aniž se ho dotkli. Už se nepohnul. Byl konec. Přisupěli uštvaní muži s krhavýma očima. Byli zalití potem a vypadali divoce. V jejich očích ale byl i strach. Tuniky měli rozedrané, láptě rozmáčené a opírali se o hole. Vyčkávali. Jeden z nich přikročil blíž. Starý Laponec se na něj díval. Věděl. Pochopil. Kdysi dávno už to viděl. Muž se vyhnul Laponcovu pohledu a postavil se za něj.

Prudký úder, který mu rozsekl tvář a přerazil čelist, vyrazil starci dech. Vytryskla krev. Podlomila se mu kolena. Hůl se napřáhla podruhé. Laponec zavrával, třebaže se předem snažil tělo na ránu připravit. Přiskočil jakýsi vychrtlý muž. Tomu s holí klesla ruka. Vyčkával. Vychrtlík měl černý oděv. Vrhł chladný pohled na Aslaka, pak na muže s holí, který o dva kroky ustoupil a těkal očima.

„Prohledejte ho.“

S ulehčením, že bylo přerušeno ticho, se toho ujali dva muži. Surově z něj strhli halenu.

„Pohni, divošský ďáble, nevzpírej se!“

Aslak mlčel. Neodporoval. Ti muži však měli strach. Rána se zjitřila. Krvácel. Muži do něj strkali, přinutili ho svléct kalhoty ze sobí kůže, servali mu láptě, jeden z nich daleko odhodil jeho čtyřrohý čepec, který si neodpustil nejdřív poplivat. Jiný mu sebral nůž ze sobího parohu a břízy.

„Kam jsi ho schoval?“

Nad tundrou teď foukal větřík. To mu ulevovalo.

„Kam, zloduchu?“ zařval muž v černém tak výhružně, že i lidé z jeho družiny ucoukli.

Muž v černém se začal tiše modlit. Vítr ustal. Objevili se první komáři. Slunce se nyní opíralo do kopců. Laponci padala rozbolavělá hlava. Když mu hůl oděrala kus spánku, skoro úder necítil.

Probrala ho bolest. Bolest téměř k nevydržení. Musel snad mít prasklou lebku. Slunce stálo vysoko. Cítil kolem se vznášející zápach. Nad ním se skláněli muži, ženy, děti. Byli bezzubí, v hadrech, měli křivý pohled. Páchli strachem a nevědomostí. Ležel na zemi. Komáry vystřídaly mouchy. Slétly se na jeho zející rány.

Přicházel muž v černém, skupinka se rozestoupila. Pastor Norasteus stanul před ní.

„Kde je?“

Aslak cítil, že má horečku. Tuniku měl lepkavou od krve, z jejíhož oděru se mu zvedal žaludek. Nějaká žena po něm plivla. Děti se smály. Laponec si vzpomněl na chorého syna, kterého se pokusil zachránit vzýváním laponských bohů. Pastor dal nejbližší stojícímu dítěti pohlavek.

„Kam jsi ho ukryl?“ zahřímal. Děti se schovaly za matku.

Přistoupil muž v modré haleně a něco pastorovi šeptal. Ten bez hnutí poslouchal.

Pak kývl hlavou. Muž v modrém ukázal rukou na Laponce a dva jiní muži ho popadli v podpaží. Laponec zaúpěl. Pohled měl zruzněný bolestí. Muži ho dotáhli do nízké dřevěné chatrče, v níž se řešily všechny záležitosti osady.

„Jen se koukni na ty odporné modly,“ sykl luterský pastor. „Poznáváš je?“

Aslakovi se špatně dýchalo. Lebka mu mohla puknout. Vedro sílilo. Žraly ho nesnesitelně mouchy. V ráně na tváři jakoby kypěl život. Do síně se natěsnali obyvatelé osady a bylo tam k zalknutí.

„S prasetem už hejbou červi,“ ušklíbl se jeden z mužů znechuceně. Plivl po něm. Chrchel Aslaka zasáhl jako bodnutí dýkou.

„Dost,“ zařval pastor. „Budeme tě soudit, Laponče!“ pokračoval a bouchl do masivního stolu z kulatin, aby chátra zmlkla.

Ti lidé se mu hnusili. Jediné, co chtěl, bylo vrátit se co nejdřív do Uppsaly.

„Ticho, vy tam! Mějte úctu k vašemu pánu a vašemu králi.“

Temným pohledem se obrátil na ikony laponských bůžků a na sošku Tora.

„Přinesly ti, Laponče, tyhle modly vůbec něco dobrého?“

Aslak měl přivřené oči. Znovu viděl jezera svého dětství, hory, které tolikrát prochodil, neprostopnou tundru, do níž se rád nořil, trpasličí břízy, z nichž se naučil vyřezávat sošky.

„Laponče!“

Aslak oči zavřel. Slabě se pohnul.

„Dokázaly léčit,“ vzchopil se. „Líp než tvůj bůh.“

Místností to zašumělo.

„Ticho,“ přikázal pastor. „Kde máš tu svou skrýš?“ uhodil na něj. „Kde je, řekni to, jestli nechceš na hranici, proklatče. Mluv, neznabohu! Bude to?!“

„Upálit, upálit!“ zaječela žena tisknoucí k bílému povislému prsu nemluvně.

Ostatní ženy se přidaly:

„Upálit! Do ohně s ním!“

„Ticho, ticho!“

„Na hranici s Lapončíkem, na hranici! Do pekla s ním!“

Pastor se potil, rád by to skoncoval. Smrad, blízkost toho přičmoudlého ďábla se zakrváceným obličejem a všech tupých

a nevhledných divochů mu byly odporné. Bůh ho vystavil zkoušce. Dá si záležet, aby svému biskupovi v Uppsale připomněl, že v těch panenských krajích Laponska, kam se žádný pastor nechtěl vypravit, on horlivě sloužil Hospodinovi. Ale teď toho měl dost.

„Laponče,“ zahřímá a zvedl hlas a prst na zjednání ticha, „žil jsi v hříchu, zatvrzele lpěl na pohanských pověrách.“

Rozhostilo se ticho, napětí se dalo krájet.

Pastor před něj přistrčil tlustou iluminovanou bibli. Prstem ukázal na výstražná slova.

„Kdo by obětoval bohům, a ne samotnému Hospodinu, propadne klatbě!“ zaburácel do ticha hrobovým hlasem, při kterém se lid zachvěl.

Jedna tlustá vesničanka, rudá v obličejí, hluboce vzdechla a omdlela z vedra. Aslak se sesul na zem.

„Takový prorok nebo ten, kdo hádá ze snů, bude usmrčen, protože přemlouval k odpadnutí od Hospodina, tvého Boha.“

Muži a ženy padli na kolena a mumlali modlitby, děti odvracely vyděšené oči, venku začal vát vítr přinášející horký, těžký vzduch.

Pastor umkl. Venku štěkali psi. Pak také přestali. Zůstával jen zápach ve společné místnosti.

„Rozsudek potvrdil královský soud ve Stockholmu. Nechť je dán průchod boží a královské spravedlnosti, Laponče.“

Aslaka se chopili dva otrhanci a nešetrně ho vytáhli ven. Mezi břehem jezera a desítkou dřevěných chatrčí tvořících osadu už stála hranice.

Aslaka pevně upoutali ke kůlu, který zřejmě museli připravit po řece, protože na takový druh úkonu se v celém kraji nenacházelo vhodné dřevo. Pastor stoicky stál, zatímco ho vysávali komáři.

Vesničané nezpovozovali, jak dole přistál jinoch s loďkou

plnou kůží na výměnu. Při pohledu na výjev ztuhl, pochopil okamžitě, jaké drama se odehrává. Muže na hranici znal. Patřil k sousednímu klanu.

Jeden vesničan hranici právě podpálil. Oheň rychle přeskočil na větve. Aslak zasténal. Přinutil se nadzvednout zdravé víčko. Rozeznával jezero před sebou, kopec. Zahlédl strnulou siluetu laponského chlapce. Začaly ho olizovat plameny.

„Zachraňoval jiné, ať zachrání sebe!“ posmíval se jednooký muž, kterému chyběla ruka.

Pastor mu dal políček.

„Nerouhej se!“ krotil ho a znovu udeřil.

Muž se dal na ústup a kryl si jedinou rukou hlavu.

„Laponče laponská, shoříš v pekle,“ vykřikoval v běhu. „Stvůro! Stvůro!“

Nějaké dítě začalo plakat.

Náhle Laponec vykřikl. Požírán plameny blouznil, vydával nelidský, bolestný řev, vytí člověka, který už člověkem nebyl. Křik se valil s mučivým chropotem, pak jako by přešel do frekvence za hranicí bolesti a hlas změnil rozměr. Zazněla v něm nečekaná harmonie, byla prosycená bolestí, ale pro toho, kdo si uměl odmyslet trýzeň, křišťálově čistá.

„Proklatec, on se obrací na své bohy!“ vyděsil se jeden vesničan a skryl hlavu do dlaní. Pastora nic nevyvedlo z klidu. Očima hledal Laponcův pohled, jako kdyby se od něj měl skrze plameny dozvědět, kde je ukryto to, co sem přišel hledat.

Aslakův křik laponského mladíka v loďce zasáhl jako blesk. Fascinován a hrůzou bez sebe poznal hrdelní tóny laponského zpěvu. Jako jediný zde dokázal porozumět slovům. Mučivý hrdelní hlas ho vedl mimo tento svět. Joik byl stále trhanější, rychlejší. Laponec odsouzený k pekelnému ohni chtěl s posledním dechem předat, co předat měl.

Pak hlas oněměl. Nastalo ticho. Potichu zůstal i mladý Laponec. Vydal se na zpáteční plavbu, hlavu plnou zpěvu umírajícího. Mrazilo ho, protože nahlédl jedinou jistotu. Věděl, co musí udělat. A co po něm bude muset udělat jeho syn. A syn jeho syna.

1

Pondělí 10. ledna, polární noc

9.30, střední Laponsko

Byl ten nejmimořádnější den roku, den, který lidstvu vrací veškeré naděje. Zítra nastane vzkříšení slunce. Už čtyřicet dní byli muži a ženy ve viddě o tento zdroj života ochuzeni a přežívali s tísní v duši.

Klemet jako policista a racionální člověk – racionální, protože policista – v tom spatřoval neklamně znamení prvotního hříchu. Proč jinak vystavovat lidské bytosti takovému strádání? Čtyřicet dní nemít stín, klesnout na úroveň hmyzu pinožícího se těsně při zemi.

A co kdyby se zítra slunce neukázalo? Klemet byl ale racionální. Protože byl policista. Slunce se vrátí, místní deník *Finnmark Dagblad* v ranním vydání dokonce oznámil, v kolik hodin bude prokletí zrušeno. Pokrok je přece jen krásná věc. Jak to mohli jeho předkové vydržet a nedočíst se v novinách, že se slunce koncem zimy vrátí? Je možné, že nežili nadějí?

Zítra mezi 11.14 a 11.41 bude Klemet znovu člověk se stínem. A další den si podrží stín o čtyřicet dva minut déle. Jakmile se do toho slunce dá, postupuje to rychle.

Horám se vrátí jejich reliéf a majestát. Slunce se překulí na dno údolí a oživí spící průhledy, probudí tichou a zasmušilou nekonečnost polopustých náhorních plošin vnitrozemí Laponska.

Prozatím bylo slunce jen příslibem naděje, odrazem na oranžovorůžových oblacích plujících nad modravými zasněženými vrcholky.

Kdykoli se Klemetovi naskytla taková podívaná, vybavil si svého strýce Nilse Anteho, pověstného pěvce joiků, jednoho z nejlepších v kraji. Přerývaným hrdelním hlasem vyzpíával strýc básně o kouzlech a tajemstvích světa.

Celé Klemetovo dětství provázel Nils Ante čarovnými joiky, pohádkovými příběhy, jež se bohatě vyrovnaly všem knížkám, které doma četli malí Norové. Klemet knížky nepotřeboval. Měl svého strýce Nilse Anteho. Na rozdíl od něj Klemet nikdy zpívat neuměl a popisovat okolní přírodu slovy měl za nedůstojné.

„Klemete?“

Při patrolování na této nedozírné náhorní plošině, pro kterou má norština označení *vidda*, si Klemet někdy, jako zrovna dnes, dopřál krátkou nostalgickou zastávku. Ale nebyl s to vnímat krásu, stísněně mlčel se vzpomínkou na joiky.

„Klemete? Můžeš mě vyfotit? S těmi mraky v pozadí.“

Jeho mladá kolegyně mávala fotoaparátem vydolovaným z tmavomodré kombinézy.

„Myslíš, že zrovna teď je na to kdy?“

„O nic míň než na bloumání,“ opáčila a vnutila mu aparát.

Klemet zabručel. Ta musí mít vždycky poslední slovo. Jeho napadla trefná odpověď většinou příliš pozdě. Sundal si palčáky. Nejlepší rychle ji vyblejsknout. Nebe bylo jasné a mráz o to kousavejší. Teplota se blížila k minus dvaceti sedmi stupňům.

Nina si stáhla tulení čapku s liščí kožešinou a protřásla

blondaté vlasy. Obkročmo se posadila na sněžný skútr zády k pestrým oblakům a široce se zazubila do objektivu. Žádná omračující kráska, ale byla půvabná a příjemná, s upřímnými modrými očima, které prozrazovaly každé hnutí myslí. To se Klemetovi líbilo. Cvakl fotku, záběr byl jako obvykle trochu našikmo. Nina nastoupila k sobí policii už před třemi měsíci, ale na obhlídce byla poprvé. Předtím sloužila na hlavním štábu komisařství v Kiruně na švédské straně, potom v Kautokeinu, na straně norské.

Klemeta štvalo, jak po něm v jednom kuse chtěla, aby ji fotil, a schválně zapomínal kus prstu na objektivu. Když jí pak ukazoval výsledek, Nina mu se shovívavým úsměvem opakovaně vysvětlovala, že měl dát pozor a držet prsty stranou. Jako kdyby mu bylo deset. Ten tón nesnášel. Proto prstohry zanechal. Přijde na něco jiného.

Vál slabý vítr. V takovém mrazu profoukne rychle až na kost. Klemet mrkl na GPS na skútru. Jen ze zvyku. Znal tyhle kopce nazpaměť.

„Jedeme.“

Klemet nasedl na skútr a vyrazil s Ninou v závěsu. Na úpatí kopce se dal podél neviditelného potoka potaženého sněhem a ledem. Skláněl se a uhýbal březovým haluzím a s vědomím odpovědnosti se ohlížel po Nině, aby se ujistil, že se drží za ním. Nutno uznat, že svůj stroj zvládala téměř dokonale. Pokračovali tak asi půl druhé hodiny, nahoru dolů přes kopce a údolí. Pod vrcholkem Ragesvarri se začal svah strmě zdvíhat. Klemet se na skútru postavil a přidal plyn, Nina stále za ním. Po dvou minutách se rozhostilo ticho.

Klemet sundal helmu, pod kterou nosil ušanku, a vytáhl dalekohled. S nohou na stupátku a s kolenem opřeným o sedlo dlouze obhlížel okolí a přitom zkoumal hřbety hor a pátral po skvrnách pohybujiících se ve sněhu. Potom vyndal termosku

a nabídl Nině kávu. Zamířila ke Klemetově skútru brodíc se po stehna v prašanu. Měla co dělat, aby se k němu prodrala. Klemetovi jiskřilo škodolibě v očích, ale smích si nechal zajít. Teď by to stálo za fotku, mumlal si.

„Zdá se docela klid, ne?“ hlesla mezi dvěma loky.

„Jo, zdá se. Johan Henrik si stěžoval, že se mu začíná rozbíhat stádo. Sobům dochází pastva. A jestli překročí řeku, bude ten mezek Aslak dělat kravál, já toho chlapa znám.“

„Aslak? Ten, co žije ve stanu? Myslíš, že se jim stáda smíchají?“

„Podle mě už se stalo.“

Klemetovi zazvonil telefon. Chvilí trvalo, než si policista usadil aparát pod klapku ušanky.

„Sobí policie, Klemet Nango,“ ohlásil se.

Dlouho poslouchal, dál držel oběma rukama šálek, srkal kávu a občas něco přitakavého zamručel.

„Jo, budeme tam za pár hodin. Nebo možná zítra. Opravdu jsi neviděl žádnou jeho stopu?“

Klemet se během hovoru ještě jednou napil a pak zavěsil.

„Takže nakonec zdrhli jako první zase sobi starého Mattise. To volal Johan Henrik. Viděl prý asi tři desítky Mattisových sobů, kteří přešli silnici a teď jsou u něj. Jedeme tam.“

2

5.30, Kautokeino

Vchod do muzea byl poničený. Dvojitými dveřmi zejícími do-kořán se navalil snůh. Vločky zmrazené ledovým vichrem se mísily se střepinami vytlučeného skla.

Scénu právě zalila světla sněžného skútru, který prudce přibrzdil před budovou.

Řidič vězící v těžké kombinéze se nemotorně rozběhl ke vchodu. Energicky si třel tváře a snažil se zapudit zlé tušení.

On a jeho žena se v tomto zapomenutém koutě dálného norského severu usadili v předturistické éře. Kautokeino bylo při jejich okouzlení Laponci a nadání k výrobě šperků to pravé místo, kde mohli obě svoje vášně pěstovat.

Léta se ženou trpělivě budoval jedno z nejbizarnějších míst v zemi. Nad údolím vyrostl shluk desítky asymetrických staveb, jedna vedle druhé. Helmut sejmul svítlnu nad vchodem a pustil se do neradostné prohlídky interiéru. Jeho „zakázané město“, jak mu občas přezdívali, pobuřovalo některé estéty přes Laponsko a budilo nedůvěru u sámských řemeslníků. Helmut si osvojil laponské techniky zpracování stříbra a stal se jedním z nejlepších znalců v kraji. Poskytl tomuto řemeslu

rozptýlenému kočovnictvím prestižní výstavní prostor a vrátil mu jeho výsostné postavení. To, že vyhrál, pochopil Helmut v den, kdy mu Isak Mattis Sara, náčelník mocného laponského klanu osady Vuorje na západ od Karasjoku, přinesl březovou kolébku z dětství, aby ji vystavil v budově zasvěcené způsobu laponského života. Teď měl jednu z nejkrásnějších severoevropských sbírek.

Helmut vešel do další, rozlehlé místnosti věnované sbírkám ze střední Asie. Stříbrné ozdoby a keramika byly na místě. Všechno vypadalo netknuté.

Náhle zaslechl tlumený praskot kroků na střepech. Kroků, které se podle všeho blížily od vchodu. Znehybněl a naslouchal. Sály se nesla slabá ozvěna. Helmut zatajil dech a poslouchal. Instinktivně chňapl po afghánské dýce zavěšené na stěně a zhasl svítílnu.

„Helmute!“

Úlevně vydechl.

„Tady. V afghánském salonku!“ křikl. Dýku vrátil na stěnu.

Po pár vteřinách se objevila zachumlaná silueta tápající směrem k němu. Podle objemné bachratosti kombinézy hned poznal novináře.

„Johane, co tady proboha děláš?“

„Zavolala mi Berit. Asi před půl hodinou odtud viděla odjíždět skútr.“

Zaražený Helmut pokračoval v obhlídce. Všechno se zdálo na místě. Že by vstupní dveře rozbil nějaký opilý mladík? Ten dojem ještě zesílil, když konečně došel do poslední místnosti, do „bílého sálu“, kde byly shromážděny poklady laponského umění, nejkrásnější kusy šperků z jemně tepaného stříbra.

Vtom si Helmut všiml dveří do skladu. Byly pootevřené, klika utržená. Někdo ji surově vyrval. Sevřel se mu žaludek.

Prostornou místnost vzápětí zaplavilo ostré světlo. Převážně

v ní byly očíslované bedny vyrovnané na nástěnných regálech. Uprostřed stály staré borové stoly. Všechno bylo srovnané. V pořádku. Pak mu pohled padl na první polici. Dvě bedny obsahující sošky velbloudů z rohoviny vyrobené v jedné dílně v Kandaháru. V pořádku. Ale horní police byla prázdná. Žaludkem mu projela tupá bolest. Ta police nemá být prázdná! Zmizela bedna.

Když novinář uviděl Němcovu tvář, bylo mu to jasné.

„Helmute, co chybí?“

Helmut stál s otevřenou pusou a vytřeštěným pohledem.

„Helmute, co chybí?“

Ředitel centra se na novináře podíval, zavřel ústa a naprázdno polkl.

„Buben,“ zasípal.

„Do prdele!“